

Alex Irvine

Vítr od moře nenese útěchu

(The Sea Wind Offers Little Relief)

Když žalávníci vešli do cely, vzhlédl a představoval si, jak éter proudí kolem nich, jak jej při pohybu jejich těl zvedají Coriolisovy víry. Byl to jen výmysl; éter tu byl, než vešli, dohlížel na něj, s každým nádechem se mu valil do plic, předával informace o jeho životních projevech. Přesto si vybájl čistotu svého osamění, čistotu přinejmenším zčásti skutečnou, a tu hýčkanou iluzi mu přítomnost žalávníků zlomila. Jejich příchod mu jako rána klackem připomněl Asimilovaný svět, který jej před stem a čtyřiceti sedmi lety, při rozsudku, vyobcoval. Je z něj stařec.

První žalávník na něj promluvil a on znovu zjistil, že ani roky o samotě ho neuvytkly hanbě. Že na něj někdo promluvil, to neznamenalo jen cítit dopad zvukové vlny na bubíncích, ale také uvědomit si vlastní exil a vzpomenout si na špatná rozhodnutí. Éter vedl myšlenky: všem kromě něj.

Měl bych se cítit dobře. Můj prostor patří jen mně, obklopuje mě nábytek a věci, které jsem si osobně vybral. Jsem sám, ale i to je moje volba a dostal jsem mnoho let, abych se smířil s jejími následky. Jsem sám ve svém pokoji, ve své cele, a nacházím klady rozjímání.

Nicméně jak v rozjímání, tak v pohodlí najdu i smutek.

Píšu rukou, abych si našel místo v základní hmotě vztahů, které jsou mi dostupné jen díky kamufláži. Slova, která vytvářím, mi vnukají radost a vděk - a tyto city mě pak podněcují ve snaze o rekonstrukci. Čtení: jaké to pro něj muselo být? Představuji si to a píšu, lingvista, který si sám črtá představu o zážitcích jiného lingvisty. Dovolte mi ten rozlet: bez něj bych byl omezen. Příběh nebude podán tak, jak se stal, ale když se čas od času vzdálím... prosím. Dovolte mi ten rozlet. Asimilace skončila už před staletími, ale protože se nemohu bát jí, mohu se bát vzpomínek na ni, na její stín pokládající

se přes staletí, a ten strach vyvolává nešťastná prohlášení. Občas musím umravnit sám sebe. Sebe samotného.

Polkl hanbu a naslouchal. Slova přicházela rychle, s nepovědomým přízvukem, a jemu nějakou chvíli trvalo, než si poskládal, co mu říkají. Slova mu oslnila mysl, asi jako jasné světlo po dlouhé tmě oslní zrak.

„Požaduje se po vás, abyste četl,“ oznámil první žalářík.

Dýchal rovnoměrně, představoval si éter, jak proudí dovnitř a zase ven, jak se napojuje na mrtvé receptory v jeho mozku. Snažil se potlačit náhlé a křečovitě úder srdce.

„Nebudu číst,“ začal, ale hlas ho zklamal. Oči se zavřely, než promluvil znovu, napil se vody. „Copak mě právě kvůli čtení nezavřeli?“ Řečnická otázka. Slova nenesoucí informace, hnal je přes jazyk jen proto, aby si vybavil, jaké je mluvit.

„Pojďte s námi,“ řekl první žalářík. V učencově hlavě se cosi pohnulo a on najednou věděl, že žalářík neví, jak má mluvit tím jazykem, který používá. Jen odříkává, je to bachař-papoušek, ze kterého padají naučená slova. Vida, pomyslel si učenec. Ztratili umění řeči.

Stejně jako já, i když z jiných důvodů.

Vyjevil se mu obraz přímo náboženské síly: éter jako cosi viditelného, lehce světelného, zapsaného zvuky. Asimilovanému žaláříkovi stačilo pomyslet na to, jak se něco říká, a jeho jazyk už utvářel slova Nicméně bez přirozených kadencí člověka uvyklého mluvit se slova nespojovala hladce do vět.

Když to vědec pochopil, vstal a vyšel za žaláříky do bílé chodby. Šoural se a v kyčlích ho bolelo. Paměti mu probleskly zlomky vzpomínek na mládí: na běh. Na to, jak se s dávno mrtvým přítelem naklání vstříc bodavému větru od moře. Na extatickou námahu milování.

Bílá chodba se mírně stáčela doleva. Ve hladkých stěnách se v pravidelných rozestupech objevovaly dveře. Asi další cely, pomyslel si, s dalšími vězni, jako je on sám. Jeho zločin není nijak vzácný.

Žaláříci se zastavili a po pravici se jedny dveře otevřely. „Vejdi,“ řekl první žalářík.

Místnost byla stejně velká jako jeho cela a měla stejný tvar. Ta podoba co do tvaru i barvy učence uklidnila, rozdíl v zařízení ho ale znepokojil. Žádná postel, žádný záchod, žádné umyvadlo, žádné osvětlení. Jen židle a stůl a rozptýlený bílý svit vycházející ze stěn. Stůl zabíral většinu podlahy a mezi stolem a ním stála další žalárnice. Byla slepá.

„Čti,“ vyzvala ho slepá dozorkyně. Koncová samohláska se příliš táhla, dvě za sebou jdoucí souhlásky se příliš hrubě zasekly mezi jazykem a alveolárním hřebenem.

Krutý šprým, pomyslel si učenec. Nic neslýchaného. Vězeňské povinnosti podrývají lidskost dozorců stejně, jako uvěznění postupně přetváří trestance v mechanické loutky; pro oba je někdy jediným řešením přenést frustraci a nenávisť k sobě samému na toho druhého. Jenže... číst? Přejíždět očima po řadách symbolů, rozebírat je a spojovat, dedukovat a vykládat, přetvářet symboly v myšlenky, v city, v zážitky. Neměl už ponětí, jak dávno to dělal naposledy, vlastně neměl ani ponětí, jestli to ještě umí. Někdy o čtení sníval, ale když se probudil, nikdy neměl jistotu, jestli jeho sen vyjadřoval skutečnost autenticky. Do bdělého stavu přetrval jen pocit, že zůstala podstata čtení, že stále je kdesi ve snové hemisféře jeho mozku.

Přikazují mu číst. Před mnoha lety byl za svou gramotnost uvězněn. Tyto dva fakty se nedokázaly jeden druhému přizpůsobit.

Přemohla ho chtivost valící se ze zásobníku touhy, který jeho mlčení udržovalo v zavržení. Ruce se mu třásly, v krku mu hvízdalo dechem, v žaludku se mu něco chvělo; uvědomoval si, že už si několik dnů nevyprázdnil střeva. Přikazují mu číst. Obešel slepou žalárnici, přistoupil ke stolu, podíval se na pohyblivé části jeho povrchu: slova.

Učenec si zakryl tvář rukama a padl na zem. Když se jej slepá dozorkyně dotkla, dal se do křiku. Hlas zkřehlý nepoužíváním ho brzy zradil, a když jej žalárnici zase dovedli do cely, nedokázal už křičet ani tak silně, aby sám sebe udržel vzhůru. Usnul jako zasažen katatoníí, jako poslední se rozpomněl na vlastní jméno, jež se jakousi grafologickou alchymií nořilo ze sledu znaků, které se mu vyleptaly do mozku.

Vím, že po prvním pohledu na text měl krátký záchvat. Tolik se píše v dobových záznamech, které byly zachráněny z éteru na konci Asimilace. Nevím ale, jaké byly jeho myšlenky. Zdá se mi však, že když Edmar de Carvalho poprvé po sto čtyřiceti sedmi letech viděl psaný text, muselo na něj drtivě a katastroficky dopadnout uvědomění vlastní totožnosti. Myslím, že se nezhroutl ani tak vinou pohledu na psaná slova, jako kvůli zjištění, co s ním ztráta slov udělala. A co víc, první otázka básně jako by byla přímo určena, aby takovou reakci vyvolala.

Co paměť jest? Ta otázka co nízký mrak
Soumrakem sedá hrdinovi z dosahu.
Jenž v jasné přilbě smutně k zemi klopí zrak.

Moře se vysmívá přes všechnu námahu,
Starci, jenž na palubě šediv stojí tu.
Proč osud přivedl jej opět ke prahu

Míst, na kterých se kdysi dávno narodil?
Kde mořská bohyně ho v slunci nechala
Než Neyaús přišla...

Edmar de Carvalho zvedl hlavu. „Neyaús?“

„Názvosloví užívané na planetě původu,“ řekla slepá žalářnice po odmlce patrně jen pro toho, kdo věděl, že ji má čekat. Věta vyšla z jejích rtů jako pohyby metronomu, přesně naučená a přichystaná. Takže oni toho vědí víc, než mu hodlají říct; jinak by si nedali tolik práce s nazkoušením odpovědi na jeho otázky. Planeta původu, pomyslel si. Díky těm střípkům informací se v něm začal rodit plán.

Historikové jazyků zaznamenávají nejméně dva výskyty jména Edmar, v němčině a anglosaštině. Portugalci by možná poskytli i třetí výklad. Na rozdíl od svého německého homonyma, jež je hovorovou formou jména Ottmar, znamená anglosaský Edmar „bohaté moře“ nebo „bohatství moře“. Pokud vím, Edmar de Carvalho to nikdy ne-

věděl. Cením si téhle informace pro víc než její ironický význam: je to jediná věc, kterou já vím, a on ji jistě nevěděl.

...měkký chléb namočila

do mléka koz, pak písek ze zad otřela,
mluvě jej učila, touze po věděni též,
po všem, co v zapomnění jest. To je paměť.

Pod jejím bičem rým se zajíká.

„Přečtete to nahlas,“ poručila slepá dozorkyně. Edmar de Carvalho začal mluvit. Snažil se držet rytmu a intonace básně. U poslední řádky mu hlas selhal a on sklonil hlavu, aby skryl slzy před éterem a těmi, kdo sledují jeho přenos.

„Vysvětlíte,“ řekla žalárnice, načež se hlava Edmara de Carvalho trhnutím zvedla „Ne. Chtěli jste, abych četl. Vyhověl jsem vám.“ Takže je to nakonec vážně vtip, pomyslel si. Zkoumají moje touhy, ženou mě do zbytečného cvičení ve schopnostech, na které jsem kdysi býval tolik hrdý.

S dozorkyní jeho vztek nic neudělal. „Báseň pokračuje. Když vysvětlíte každou část, dodáme další. Volba je vaše.“

Jakápak volba. Už jen skutečnost, že jsou tu další verše, byla víc, než čemu Edmar de Carvalho dokázal odolat. A za tím bylo ještě něco víc: žalárnici či spíš ti, kdo je ovládají, potřebují něco zjistit a domnívají se, že on jim to může říct.

Má proti nim nástroj. Zatím nevěděl, co to je a jak by se to dalo použít, ale zjistí to. Poprvé od uvěznění jeho touha a vina splynuly v projev vůle.

„Musím přemýšlet,“ řekl a zvedl se k odchodu do cely.

V cele přemýšlel, a když s tím byl hotov, zapomněl. Edmar de Carvalho měl dar zapomínat. Právě to mu zachovalo svobodu déle než co jiného.

Takový dar bych rád měl.

Seděl ve své cele. Já sedím v té své. On byl vězeň a hleděl kupředu. Mě vězní jedině jeho přízrak: duch spolupracovníka, zrádce. Nejnepravděpodobnějšího z předků.

„Je to imitativní epos,“ řekl Edmar de Carvalho. Zvedl hlavu od textu. Slova se mu odvíjela v mysli, dokonale zobrazená na stolovém displeji. Přemítal o rukopisu muže, který je vytvořil. Muž to byl jistě, to mu něco v jazyce napovídalo, i když to mohla být jen předpojatost toho, kdo byl příliš dlouho sám se sebou a teď si vytváří svět k vlastnímu obrazu. „Dovedl bych ji lépe zařadit do kontextu, kdybych mohl vidět původní rukopis.“

„Imitativní epos,“ řekla vyslychající. „Význam tohoto výrazu není jasný.“

„Epos je základní poetický tvar, považuji to za něj už jen podle toho, co jsem zatím četl. Je to příběh hrdiny. Obvykle příběh o původu, o vzniku národa. Imitativní je napodobený. Je totiž psán hexametry, hexametry, hexametry. Hexametr je řádka o dvanácti slabikách s určitým způsobem rozloženými důrazy. Tercína je způsob řetězení rýmů. Hexametry používaly české a latinské eposy; první epickou básni napsanou v tercínách je zase Dantova Božská komedie. Tyto formy se objevují v celých dějinách evropského i amerického básnictví, jen s různými ozdobami. Asi posledním významným básníkem, který tyto struktury inovoval, byl za Transmilénia Derek Walcott, který spojil hexametr s tercínami, stejně jako tento básník, ale obratněji.“ Edmar de Carvalho už nedodal, proč byl Walcott poslední: ani ne za padesát let po jeho smrti se všechny daktylské hexametry i samotná poezie utopily v Asimilaci. On sám se jako vědec zabýval řeckým dramatem, jeho znalosti o Walcottovi a Dantovi pocházely jen z dvě stě let dávných univerzitních seminářů. „Walcott se snažil prozkoumat použitelnost epiky při tvorbě kulturních příběhů a ochraně kulturních mýtů...“

„Stačí.“ Vyslýchající se otočila a dveře se otevřely.

Tohle je materiál k mírně nesouvisející poznámce, kterou bych nejspíš vůbec neměl psát, k úvaze o reflexivní povaze každého textu, jenž je vytvářen jako zkoumání podstaty jiného textu a pokus o poro-

zumění mu. Slova o slovech, lingvista představující si dilema jiného lingvisty: zaujímám svoje místo ve zřejmě do nekonečna se vinoucí spirále vzájemně se reflektujícího intelektu. Mysli se dívají zpět, na to, co probíhalo v jiných myslích, a naklánějí se vpřed ve snaze představit si, co pozdější mysli pochopí z jejich hloubání. Imitativní epika.

Hrdina jméno měl;
neznělo rýmem s ničím; ke břehu plul blíž
se slávy větrem, když rodný břeh uviděl.

Vzpomínky, tmy velryby, vynoří se již
v pěnící svit měsíce, jenž tvar jich ukrývá
před zrakem mysli. Jenom posměch uslyšíš

bohyně moří; mívá jména měnivá
jak moře, které pění tu a hned zas tam
až mysl nad tím vířením jen bolívá,

nad zmatkem významů, z nichž zachytí jen klam.
Břeh moře je vždy jiný, nikdy neuvidíš
dva stejné. Hrdinství smysl já dobře znám.

Jde o hledání jména, o to být mu blíž,
Než zapomenem na vše, mysl zeslábne a vzdá se
budoucností.

Řekl jsem, že podle mne muselo na Edmara de Carvalho drtivě dopadnout uvědomění vlastní totožnosti, když bylo poprvé více než za století dovoleno jeho zraku spočinout na psaném záznamu. Může se tedy zdát, že stejně jako mnoho vědců přede mnou spojuji, pletu a mýlím si text se čtenářem, čtenáře s autorem. Edmar de Carvalho báseň nenapsal: jen ji četl. Ale protože já jsem tak daleko od textu i čtenáře, už je jen číst nemůžu. Musím je sám psát. Takový je majestát tvorby, její div a nebezpečí. Zanáší se sama do mapy našeho živoucího sepětí s vesmírem.

Snad dojdete k názoru, že si až příliš vynahrážuji textové a životopisné asociace, které se ukázaly být méně plodné, než bych si přál. Ať je to pravda, anebo ne, nemá to nic do činění s mým příběhem. Věřte mu, chcete-li.

Vlastně ne, žádám vás o to. Prosím. Vyčtěte mě z Edmara de Carvalho, vyčtěte, co já jsem vyčetl z jeho čtení básně.

Čin rodí vzpomínku. Hrdina vidí již

I v boji vzpomínku zasutou v čase.
Byl dítě na břehu. A hned nato se plaví
V bez jména moři bezejmenný zdá se.

„Dost myšlenek!“ tu moře křikem zdraví.
„Co moje ruce vytvořily, vidět chci!
Můj vnitřní zrak mne beze jména nezůstaví,

Promluvím, byť to měl být poslední můj čin.
Spatřím své jméno jako v mořském břehu vryté,
Jméno, jež vyberu si, vybrat-li si smím.

Jak mořská bohyně je vepsala je kdysi
Mně do krve, by pasák koz je přechíst moh.
Má krev je moře; v moři vidím matky rysy;

posměšné místo rad; mou nouzi dobře zná,
hrdina křik na ptáky v letu kol stěžně.
„Já poznám její; její nouzi poznám já.“

Pak sklonil hlavu k moři šumícímu černě;
tma v očích, na rtech sůl. Paměti nakázal
otevřít dveře, ukázat mu věrně

činy, jež jako nebes šperky zdobí sál
v němž jeho sláva hrdiny přebývá dnes.
Poslechla...

„To je velmi typické pro určité hrdiny,“ řekl Edmar de Carvalho. „Jistá úctyhodná kritická škola tvrdí, že každá hrdinská pout' je každou jinou hrdinskou poutí a že účelem všech je najít sama sebe. Zde hrdina poroučí moři, ze kterého vzešel, a tak prosazuje svou nadvládu jak nad živly, tak nad původem. Rétorické tropy zapadají dobře do jeho starostí o vlastní identitu. Kromě toho, i když o celku nemám nijak valné mínění, jsou některé verše poměrně básnický zdařilé.“

„Estetická hodnocení nás nijak nezajímají,“ řekla slepá dozorkyně. Když Edmar četl, vždycky stála mezi ním a dveřmi. V předchozích dnech se prosadila jistá rutina, nevěděl ani, jestli na základě administrativních pokynů, nebo prosté inercie zvyků. Každý den v tutéž dobu - nakolik to on, zbavený éteru, hodiniek a přirozeného světla mohl odhadnout - jej žaláři zavedli do téhle místnosti. Místností si byl jistější než časem, protože vždy, když strážní jej uznali za schopného pokračovat ve čtení, počítal kroky. Každý den zaznamenal přibližně stejný počet kroků a po cestě zabočoval přibližně v týchž místech. Edmar de Carvalho neměl sklon k prudkosti, ale pamatoval si drtivý otřes z toho, když zase viděl psaná slova, a bál se nejen toho, že se to stane opět, ale i toho, že pokud se to nestane, nedovolí mu prohlížet si zápis dál. Existovat - ne žít, jen existovat - sto a sedmačtyřicet let bez čtení, to už byla dostatečná hrůza; podlehnout slabosti ve chvíli, kdy lexikální vyhnanství končí....neodpustitelné. Počítání kroků trochu ulevovalo jeho nervům. Krácel, pravidelně počítal, pravidelně vdechoval nosem, pravidelně vydechoval ústy. Nemyslel na to, co leží tolik nebo tolik kroků za stěnami jeho vězení.

„Estetická hodnocení,“ namítl dnes vyrovnaným hlasem, „jsou nedílnou součástí vědeckého hodnotícího procesu.“ Jak jim vysvětlit, že každé slovo básně, že každé vyjádření se dožaduje estetické reakce, že na takových reakcích závisí jeho význam? Jak vysvětlit, že za tento ideál obětoval přátele i nejlepší část sebe sama?

Edmar de Carvalho nepromluvil. Vrátil se k následující řádce básně.

Hrdina pak znovu uhlídal

kuchyň, kde mlád se jako bouře snes
k obru, jenž chystal se zvednout střechu rudou
panského domu, do nějž pasák dary nes

mocnému pánu, jehož chyby nechť budou
důkazem, že má moc těm jenom náležet,
kdo činy úctu tu sobě vydobudou.

Nedošlo k tomu přes noc. Sítě se množily, pohlcovaly jedna druhou; nanotechnologie je osvobodila z omezení uzlů a vodičů. Začal se spojovat éter. Pozvolný nárůst posléze dospěl ke kritickému množství a pak interkortikální transfer informací - „Uplink“, jak se mu říkalo v hantýrce novátorů jedenadvacátého století - zničil psanou kulturu, která vydržela sedm tisíc let. Ten fakt nešlo popřít, bez ohledu na jakékoli výhody - a že jich bylo nemálo. Jenže éter sám o sobě neměl žádnou mravní schopnost; jeho existence sama nepožadovala zákonné a kulturní zvraty, jež vřely v jeho stopách. Žádná doktrína nepožadovala, aby byla z bezpečnostních důvodů zakázána mimoéterická komunikace. Asimilace by se bez éteru nemohla odehrát, ale éter Asimilaci nepředurčil.

Stalo. se však, co se stalo - a jak jsem rád, že můžu psát taková slova teď, dva a půl tisíce let po vyličených událostech (pěťadvacet století: ještě o tolik cesty vede dál od Edmara de Carvalho k řeckým dramatikům, jimž zasvětil život). Nikdy jsem nebyl uvězněn, a tak mohu být objektivní, či aspoň věčný. Mohu mluvit o vymazaných vzpomínkách, kultuře rozdrčené k šedi; moje líčení ale nabývá dutého tónu, jako když přednášíte jen sami sobě. Edmar de Carvalho aspoň měl posluchače. To byla jeho zkáza a jeho vykoupení.

Samozřejmě memoroval. Na konci každého dne odevzdával všechny strofy paměti. Svým podivným způsobem je však nečetl. Po stu a sedmačtyřiceti letech uvěznění si mozek opatruje prazvláštní vlastnosti. Jednou z nich je jakési disociační rozškátulkování; navíc Edmar de Carvalho tuto schopnost měl už předtím, než ho zatkli.

Asimilované mocnosti postavily psaní mimo zákon, protože se dalo skrýt a předávat několika vybraným přátelům... nebo spiklencům.

Neuvěřitelná proměna: psaní, historicky vzato prostředek k šíření informací, se stalo nástrojem utajování, jen když je začali používat lidé, kteří uměli zapomínat. V civilizaci postavené na univerzální dostupnosti vědění, ale přesto nadále oddané předasimilačnímu pojetí moci a ovládání, se samo utajování stalo zradou.

Každou technologickou novinku lze použít jak k upevnění moci, tak k jejímu podrytí. Ať byl tedy éter jakkoli fantasticky technologicky vyspělý, bylo lze jej podrýt stejně důmyslným technologickým rušením. Dalo se mu unikat, ale jen lokálně a nikdy ne na moc dlouho. Bylo možné mít myšlenky a pak je zapomínat. Dokonce i zapomenuté myšlenky se ukryjí někde v mozku, ale Edmar de Carvalho si vyvinul schopnost zapomínat informace na takových místech, kam se éter nedíval. Stal se uzlem v síti jedinců, kteří se do jednoho narodili až po roce 2062, po prvním Uplinku, kteří nenápadně bojovali za obnovení svátosti myšlení a kteří zavrhovali axiom Asimilace: totiž že lze-li myšlenky sdílet, pak musejí být sdíleny všechny.

Každý z nás zná, ať už z historek nebo vlastní zkušenosti, schopnost mozku potlačovat traumata, hrůzy i obyčejnou trapnost. Naučit se ovládat tuto schopnost, udělat z ní místo dětinského trucu volní akt, to vyžadovalo jisté pokřivení technologie éteru a také pozoruhodnou sílu. Naučit se pamatovat vyžadovalo ještě více technické i psychologické bystrosti a přežít v konspiraci po třicet let, ba víc, k tomu byl potřeba hrdinský arzenál protiéterických opatření a k tomu neslábnoucí odhodlání: oddanost nikoli něčemu tak triviálnímu, jako je hodnota umění či krása krásy, ale nezměnitelné pravdě, že my sami i svět jsme nepochopitelní, nepoužijeme-li estetické uvažování. Spiklenci komunikovali skrze poezii a každý verš byl manifestem vyhlášujícím vzpouru esteticky životné mysli proti absolutně neestetické moci Asimilace. Snad šlo o estetickou revoluci.

Taková je metodologie každého spiknutí v zaznamenaných dějinách: všichni věděli jen to, co bylo potřeba, aby se pokročilo o jeden krok dál. Nutili se zapomínat i na to, že informaci zapomněli, a to až do okamžiku, kdy ji měli použít znovu. Vybrušováním těchto dovedností si vyvinuli zvláštní smysl, jakousi odtazitost od sebe sama, vědomí toho, že když postaví umělé bariéry mezi jednotlivými částmi svých mozků, rozřežou i sebe sama na kousky. Odcizí se sami sobě.

Ne že by přímo zešíleli, ale pluli ke břehům šílenství tak blízko, že kdyby toho byl jazyk schopen, dovedli by popsat jejich tvar.

Chytili je, oni ostatně věděli, že budou chyceni. A soudili je a jejich porotou byly všechny vnímající mozky na Zemi. Bylo jich dost, takže po odsouzení ušetřili jejich paměť a jejich gramotnost byla povolána ke službě. Hlavně při svědeckých slyšeních, kde polapený vzdělanec byl svědkem a obžalovaným a kde si došlápli na něčí ostudné vzpomínky a on jen doufal, že přežije s neporušenou myslí, i když bude svědkem neustálé čistky mezi svými druhy i ideály. Edmar de Carvalho byl jedním z těch, které ušetřili. Postupně význam jeho role jako svědka při slyšeních slábl a po několika desetiletích ho nechali v cele samotného s úvahami o zradách. Aby zaměstnal mozek, zapamatovával si. Leštil svou schopnost pamatovat si, až jen zářila, ale také se nebezpečně ztenčila, takže už cítil, že za ní vidí slabou záři zapomínání.

Edmar de Carvalho byl nejdříve odborníkem na literatury starověku, až poté se stal spiklencem, a báseň předložená žalárníkovi mu posílila mysl. Znal každé její slovo dlouho předtím, než si je pečlivě přečetl, a pak je zapomínal tak, že skoro zapomněl, i jak se zapomíná. Slova se stala jeho součástí, které si nevšímal, asi jako kůstek ve středním uchu. Skladoval báseň tak, aby zabránil možnosti, že mu ji vezmou, a přiděloval si ji, jediné když byl v přítomnosti dozorců. V noci jeho rty procházely verši, které si přes den prohlédl, a činily si poznámky o formě, aliteracích, narážkách. Jeho paměť se probouzela a rozšiřovala se slovy a obrazy; jeho jazyk utvářel slova a on překládal řádky básně do řečí, jimiž nepromluvil už víc než století.

A co bylo snad i důležitějšího: čtením básně četl i sám sebe: Brazilce, který jako chlapec emigroval do Austrálie; neúspěšný spiklenc; syn profesora literatury, který jej ale pojmenoval po sportovci; amatérský astronom, který se kdysi chtěl oženit s jednou-ženou z Michiganu. Pomaličku se jej zmocňoval pocit, že po dlouhé nehybnosti, po vnuceném stárnutí zase ožívá. Zase myslí. Začal si bájit o úniku a vymýšlet si pokání.

„Velice typický první hrdinský čin,“ oznámil slepé žalárnici. Neodpověděla. „Zabíjet obry, zachraňovat ženy a tak dále. Nic překva-

pivého.“ Zauvažoval. „Nicméně kontrast mladého hrdiny a zlého pána je zajímavý, obzvláště pokud bude pánův pád, jak se zdá, sexuálně motivován. V některých tradicích jsou hrdinové vcelku promiskuitní, v jiných patří k heroickému chování neodmyslitelně ctnost a fanatická hygiena Zajímá mě, jak se to vyvine.“

To mě taky. Nejsem Edmar de Carvalho, i když bych si to vřele přál. Snažím se zapomínat, jak se to naučil on, ale já bych si přál vyhnat z mysli jen prostou obyčejnost své místnosti a i sebe samého v ní. Pokouším se zapomenout báseň, i když jsem ji jako on odevzdal paměti. Čtu ji s vámi, jako jsem ji poprvé četl s ním; s vámi ji píšu, jako jsem do ní zprvu vpisoval své představy o něm, jako jsem do ní zprvu vpisoval své představy o sobě. Pokaždé mě její novost přiblíží jeho zkušenosti, samotě o stovce a sedmačtyřiceti letech, zakončené přece jen společností slov. Je to skvostný příběh a já sedím sám ve svém pokoji a nacházím v jeho vyprávění divokou a prudkou radost.

Chtíč těla zdolal jeho zdrženlivost hned
Vyhledal ženy v domě. S vlčí chtivostí
Přišel tam, kde byl žen nepřístupný svět,

a jeho touha prolomila s prudkostí
hráz, kterou chabě hájily; a v prudkém vzteku
žádaly pomoc obrů. Pomstu nectnosti.

Pánova hlava na kůl, jeho tělo hranici,
syn do vyhnanství. Obři jen zamyšlení
hladili vous a oči jejich zářící

patřily na ženy a jejich rozohnění.
Přijdem, řekli jak jeden, ale nejprve
Nám dáte sémě, jež vznešené zakoření

ve vašich lůnech. Šest žen zrudlo do krve
hanbou se chvěly, pak však kývly na souhlas,
že jejich těla dají plody poprvé.

Šest žen pak dohlédlo, by pán je v celý čas
nepřišel navštívit, než se jim děti zrodí,
než budou odstaveny a poslány zas

k břehu, kde obři kameny k nebi hází
v zlovolné naději, že hvězdu k zemi srazí,
bohy přinutí vydat ocelové taje.

„Proč to čtu?“ zeptal se Edmar de Carvalho konečně.

U téhle otázky se musím zastavit, musím posoudit okamžik, kdy padla. Jak dlouho mu trvalo, než se zeptal? Nevím. Jaké obavy mu kolovaly hlavou, jaké nejistoty? Řekli mu, ať čte, a on četl; neřekli mu ale proč, a pokud věděl, tuhle otázku měl zakázáno klást. To, že ji položil, svědčí o jeho mravní síle víc, než bych dokázal vylíčit já, a tak pomínu své nutkání to okrášlit, opentlit podrobnostmi a vymyšlenými city. Edmar de Carvalho zvážil možné následky a položil otázku. Jeho odvaha mě děsí.

„Proč to čtu?“

„Jistě je vám v této situaci jasná rovnováha síly,“ řekla slepá dozorkyně.

Možná jasnější než tobě, pomyslel si Edmar de Carvalho. „Přivezli jste to z jiné plameny,“ řekl. „Odhaduji, že jde o artefakt ze zaniklé kolonie.“

Čekal a čekal a čekal, než s tím prohlášením přišel, čekal, dokud si nebyl zcela jist, že chtějí, aby tolik věděl. Žalářnice řekla „planeta původu“, takže evidentně měli v úmyslu jeho myšlenky postrčit tímto směrem.

„Rozumný úsudek,“ řekla žalářnice, jak čekal.

„Je to záznam,“ řekl Edmar de Carvalho. „Bezpochyby zašifrovaný nějakým ilegálním vzdělancem jako jeho poslední zbytečné gesto.“ Intuice mu dodala na odvaze a hádal dál. „Jediný záznam, co zbyl.“

Cuknutí v koutku úst. Ví žalářnice, jakou hru to hrají? Neví nic. Edmar de Carvalho četl dál, s jistotou, že kdyby si myslela, že se mylí, dala by to najevo.

Šest žen za mříží z oceli vymýšlí báje
O moru strašlivém, jenž na ně shůry pad.
Jen aby věřil pán, že snaha zbytečná je

získat jich cudnost; skryty v dlouhý hnědý šat
čekaly v temnu. Rostla však nesvornost
a zloba se záští začaly narůstat.

Jak nadouval se šat a jak v život plod rost,
pán vztekle sluchy bil a řečem naslouchal,
padaly jeho rány, sílila jeho zlost.

Jak rty mrtvého muže dům chladl, chladl dál
Tišší než teplý vánek, než zima spoutá svět.
Šest žen tu sténá, šest žen má radost a žal.

Šest dětí přišlo na svět a zas odešlo hned.

Nemám děti. Ze všech důsledků samoty se o tomhle rozjímá nejbolestněji. Edmar de Carvalho děti měl, ne-li ze svého těla, pak ze svých činů; patřím k nim i já. Moje samota, vytvořená jako pocta jemu, v tomto světle ještě silněji vyjevuje, jak nedostávám jeho příkladu. Jako všichni, kdo jsou vděční za život, ale nechťejí zplodit děti, trpím bolestí z toho, že nejsem s to opětovat dar, který jsem dostal. Lítost je jednou z mých četných slabostí; abych lítost utišil, pokračuji v tomto příběhu. Každý z nás se musí smířovat se svými omyly a přes ně nacházet štěstí.

Jen pánův host, podivný hoch, to věděl,
ten netvor mořem vyplavený na souše svět

či hračka, kterou roztržitý bůh zapomněl.

Hoch, jenž přístřeší našel v domě tajemství,
znal záhadu a původ těch mnoha zel.

Když přišli obři do pánova hájemství
a královská krev zalila zem v paláci,
on čekal kdesi ukryt jenom s mečem svým

a s lítostí, co životů se vytrácí.
Pak jeden obr přišel podívat se blíž
a chlapec konečně měl cosi na práci.

Když obra skolil, zaplanula výheň, v níž
hořely trámy toho sídla vznešených
živeny obří krví hroutily se již.

Hoch prchal z trosek, prchal z dýmů dusících,
kde maso škvíří. Našel poté žen těch šest
za silnou mříží v sídle pána zavřených.

Ven uprchli a hledali si pevných cest
v naději, že kromě nich přežili jiní.

„Nejasnost zachycení těch obrů je velice výmluvná,“ ozval se Edmar de Carvalho.

„Vysvětlete.“

„Jsou na té planetě obři? Humanoidi s vysokou postavou?“

Slepá žalárnice mu neodpověděla a krátce nato do místnosti vešel první vyšetřovatel. Edmar de Carvalho čekal a vyžíval se v zapomenutém pocitu, že se od něj něco čeká. Sto čtyřicet sedm let mluvil jen se sebou a to ho naučilo nepřepínat trpělivost spolubesedníka Vyslýchající brzy promluví a Edmar de Carvalho brzy odpoví.

Vyslýchající mírně změnil postoj. „Jaký význam má tato informace pro vaši práci?“

Edmar de Carvalho zvolna přikývl. Začínal to chápat.

„Pokud jsou na planetě opravdu obři, zvlášť obři stýkající se s ostatními rozumnými druhy, které jaksi tvoří osazenstvo toho sídla

vznešených, pak je třeba báseň číst jistým způsobem. Pokud tam nejsou či si tím nejste jisti, pak bude výklad odlišný. Bude pro mě užitečné vědět, zda jsou obři myšleni metaforicky, anebo zda jde o doslovné zachycení biologických tvorů.“ Edmarovi de Carvalho vyšlo v ústech, a tak sáhl po sklenici s vodou, která mu stála po levé ruce.

Vyslýchající znovu nezareagoval ihned. Edmar de Carvalho si představoval, jak se slova vyslýchajícího šíří éterem: Kolik mu toho můžu říct? Odpověď přišla za podstatně delší dobu, než očekával, anebo snad jeho soustředění bylo tak naléhavé, že prostě zakřivilo čas kolem těhotného ticha v bílé cele.

„Je rozumné soudit,“ začal vyslýchající, „že obři jsou zde zástupci jiné kultury a že jejich tělesné rozměry jen metaforicky zachycují nerovnováhu v moci.“

V odmlce, která nastala po tomto prohlášení, si Edmar de Carvalha uvědomil, že je bezděčně ucí. Žaláčníci či ten, kdo skrze ně mluví, se už naučili, co to je metafora. Napadlo ho, jestli se tato exhumovaná znalost bude šířit.

„Pak je to jasné,“ kývl. „Tato kultura jistě přinesla mnoho cenného těm lidem, které hrdina přijal za své. Stejně evidentní ale je, že tato hojnost byla získána za neúnosnou cenu. Když rozvedeme konstrukci symbolů, pochopíme, že děti tu zastupují obavu. Strach z toho, že cizí kultura zradila budoucnost civilizace, kterou tu zastupuje pánův dům.“

Zvedli ho od stolu a poslali zpátky do cely.

Zde zřejmě můj obdiv k Edmarovi de Carvalho dostupuje vrcholu, neboť toho dokázal říct tak málo, ačkoli toho věděl tak hodně. Jistě je dobře znal.

Tím zase upadám doprostřed toho davu dohadovačů a zbožšťovatelů - a ten pád, to musíte vědět, ten pád mě těší. V této chvíli se věrnost vědecké nezaujatosti stává neskutečně obtížnou, stává se čímsi jako křesťanskou čistotou ducha v padlém světě. Když čtu o Edmarovi de Carvalho a píšu o něm, stávám se minulostí. Spása mizí k nejasným obzorům abstrakce.

Jsem tedy v očistci či dokonce ve vnějších kruzích pekla hagiografie a vyprávím tak, jak vyprávět musím. Stejně jako Edmar de Carvalho si nechávám pro sebe to ostatní a soustředím se na ony okamžiky, v nichž vidím jádra věcí, smotané matrice touhy a strachu a rodící se naděje. Každý pád je pádem do zapomnění - a v takových chvílích, kdy v místnosti cítím jeho přítomnost, kdy si dokonce jsem s to představit jeho tělo, kostnaté jako to moje a s povislými rameny, si myslím, že jsem zapomněl patřičně. Snad jsem se jako on naučil zapomínat věci, abych pocítil spojení, jež mezi námi trvá, když vzdálenost mezi těly naroste příliš.

Něco jako ta scéna, kterou jsem popsal, se stát muselo, a Edmar de Carvalho, jehož jméno si šeptám potajmu jako zaklínadlo, to musel vědět. Musel spatřit báseň jako to, čím je, a pochopit, že mu příliš nechybělo, aby jim pověděl až moc. Sedím v pokoji tolik nepodobném jeho cele, píšu a jsem ho nehoden. Zázračné pokoření.

Pánův syn stál tam, vztekem svíral ruce v pěst

a s pohledem, jenž zamrazil ho jako jíní,
jej proklel: „Tys věděl, že obři přijdou k nám.
Věděls, co proklaté ty ženy činí.

Tak vyrvals srdce sídlu jak svět starému.
Buď odsouzen. Toulej se s jednou z těchto žen
A zbylých pět ať vidíš marně umírat.

To k lítosti ti bude, hochu, stačit snad.
To odkazuji, jinak nemaje co odkázat.“
Tak praviv, široká mu záda pánův syn

ukázal. V širou při moři tu krajinu
Šest žen a jeden hoch tak vyšli světu vstříc.
Toť obrů hněv; toť poučení hrdinů.

Vzpomínkou ztěžklý rozhlížíš se bez dechu
a vítr od moře nenese útěchu.

Tahle slova si říkám taky. Vítr od moře nenese útěchu. Jejich pravdivost, funkčně spojená s pravdivostí básně, mě bolí v paměti, v pocitu povinnosti k němu. Ten verš mi přináší nějaký význam jen proto, že měl význam pro Edmara de Carvalho; když jej čtu, tak vždy, vždy čtu o něm. Na konci básně autor - výsada dát mu jméno náleží samozřejmě Edmarovi de Carvalho - mluví jak za hrdinu, tak za sebe. Zdvojuje se přesně tím způsobem, v němž já si musím bránit. Je svým vlastním hrdinou, zatímco já na toho svého můžu hledět jen z obrovské dálky a nemohoucně mžourat, abych našel jeho podobu.

„Tím to končí?“ Edmar de Carvalho zvedl hlavu ke slepé žalářnici, ale odpověď znal. Poslední řádky mu potvrdily to, k čemu dospěl už předtím, a to vědomí ho bolelo.

Odpověděla, aniž by k němu otočila hlavu. „Víc toho není.“

„Na konci se mu střídání rýmů rozpadlo,“ zamyslel se. „Asi o to ztratil zájem. Musel vědět, že konec je blízko.“

„Konec čeho?“

„Mluvíte lín,“ dovolil pobavení, aby ho rozptýlilo a zamaskovalo jeho myšlenky. Je tak blízko k úniku, k pokání, že nesmí přestat být opatrný. „Teď poprvé jste promluvila tak, že to neznělo nepřirozeně.“

Den nato místo ní přišla jiná slepá žalářnice. To bylo pro Edmara de Carvalho nejnovější poučení o tom, jak je jeho postavení ošidné, jak moc se přiblížil k nebezpečí, že jim toho poví příliš, a kolik bude stát, aby sám sebe ochránil. Nebyl s to mluvit o básni, a tak se vrátil do cely a tam ležel bez spánku a ztrápený. Co s ní udělají, s tou dívkou, kterou už oslepili, aby mohla vykonávat své povinnosti? Předvídala, že v určitém okamžiku se naučí mluvit příliš dobře, trávila hodiny nasloucháním jeho řečem a věděla, že každá komunikace, každé nevědomé vstřebání jeho modulace a rytmu řeči ji vede blíž ke konci jejího úkolu? Jejího života? Edmar de Carvalho plakal a představoval si svoje slova jako radiaci, která se v ní hromadí, až se její toxicita ukáže ve formě jasného a krásného řečového projevu.

Když pro něj žalávníci další dopoledne přišli, řekl jim: „Vím, co se s tou vaší kolonií stalo.“

„Pověz nám to,“ poručili.

„Nepovím. A vy mě nedokážete přinutit. Uděláme obchod.“

Promluvil první dozorce. Edmar de Carvalho přemítal, jestli schválně nemluví neohrabaně, nemasakruje samohlásky a dvojhlásky. Možná se poučil z osudu slepé ženy, která střezila text. V Edmarovi de Carvalho se čerstvě vzedmul pocit viny, který se už stal tak důvěrně známým, že se jej naučil nenávidět. Nemilosrdně jej zahnal do zatuchlého doupěte svého vědomí.

„Co nabízíte?“ zeptal se první žalávník.

„Mám, co chcete vědět,“ začal Edmar de Carvalho. „Dám vám to, až mě vyložíte na světě, kde byla ta báseň napsána. Jsem starý a nechci zemřít v tomhle vězení.“

„Jakou máme záruku?“

„Neyaus je jméno kultury, že ano? Možná si tak sám říká nějaký národ. Určitě jim to jméno nikdo nevnutil zvnějšku. Není to prostě jen ženská postava, jak se objevuje v básni.“

Zavřeli dveře a Edmar de Carvalho už text nikdy neviděl, jen když si jej povolal z toho uzlu své příkladné mysli, který byl vycvičen k zapomínání.

Vítr od moře nenese útěchu. Díky těm slovům se mu vybavil rozhovor z doby před sto padesáti lety. Pětičlenná sklíčená skupinka bosých lidí na pláži, kteří utekli z akademické konference a vystrašeně nasávali vzduch jižního Tichomoří. Za nimi Sydneyská opera a přístav, velice nepodobný přístavu v Riu; před nimi oceán, velice podobný oceánu v Riu. Podrobnosti hovoru mu unikly, ale vzpomíná si, že jeden ze spiklenců říkal cosi jako: I tohle pomine, anebo něco podobně sentimentálně unylého, co se rodí z odevzdanosti. Asimilace si vzala jejich šestého člena a těch pět vědělo, že i jejich čas zvolna ubývá.

A co když ne? ozval se někdo.

Tuhle debatu nevedli poprvé, a tak se připojil další: Ber to v dlouhodobé perspektivě. Oceán se blíží věčnosti víc než cokoli, co si člo-

věk umí představit. Přežije Asimilaci. A další věci také, i když my ne.

Někdo - že by sám Edmar de Carvalho? Už si nevzpomíná - odpověděl: Pravda, ale nepomůže nám to.

Odmlka, pohled na moře, vousatá brada se zvedne a zase klesne. Slova ztěžklá malomyslností. Že právě ona tvoří poslední řádku básně, to se zdá jako shoda až příliš nepravděpodobné; a že řádek vlastně nese narážku na jméno Edmara de Carvalho, to už popírá jakoukoli možnost náhody.

Bylo to víc než exegeze. Edmar de Carvalho byl připraven o mnohé, a jak nejlépe dovedl, snášel úzkost ze zrady a smutek nenaplněné naděje. Slova na stole souzněla s jeho myšlenkami, pronikala jeho vzpomínkami na to, co dělal před uvězněním: toulal se s jednou a vidět pět umírat. Dost příhodné. Tak dokonale se do textu ponořil, až dospěl k závěru, že nemůže zrcadlit jinou životní zkušenost než tu jeho. Nekompromisní vědec by se mohl vysmát jeho závěru, jeho intuitivnímu postupu nespoutanému úsudkem a zdánlivou nezúčastněností; nicméně Edmar de Carvalho za desítky let ve vězení ztratil vědeckou rigoróznost. Ve slovech na stránce viděl řeč a šifru života, který opustil před stem a sedmačtyřiceti lety, výtku a nabádání dávno zrazeného a mrtvého přítele. Věděl to i bez pomoci poslední řádky.

Bylo jeho štěstím, že v případě Neyaus se navíc mýlil přesně tím pravým způsobem.

„Ted’ nám to řekni,“ vyzval ho první vyšetřovatel. Edmar de Carvalho se na něj podíval, spatřil v hrubých rysech jeho tváře ztrátu. Daleko od vlivu éteru mu žaláříci začali zase připadat jako lidé. Začínal si všímat jejich tváří.

Proto nepátrali důkladněji, pomyslel si. Nejsou ani odsouzcenci, ani fanatici, a tak nemají důvod snášet oddělení od éteru a nedokázali snést osobní samotu o nic víc, než dítě ve svém amniotickém oceánu přežije zastavení matčina srdce. pomyslel si, že už to chápe. Exil a kolonizace tu byly jako alternativa, protože Asimilované světy - Země, Měsíc a Mars - byly právě tak dost civilizované, aby neuznávaly nejvyšší trest, a právě tak dost pomstychtivé, aby se dožadovaly nějaké trvalé sankce. Žádný organizovaný a asimilovaný orgán ne-

měl v úmyslu provádět dlouhodobější výzkum mimo izolující šepot éteru, jen aby prozkoumal skutky zločinců cestujících vesmírem, a éterická infrastruktura nedokázala mezihvězdný prostor překonat.

I tak je ale museli sledovat. Ty předpoklady se šířily éterem, posilovaly jeden druhý, až získaly váhu faktu a staly se součástí kolektivních axiomatických opor Asimilovaných světů. Jeden z mála vyjadřovaných předpokladů se týkal nezbytnosti sledovat kolonisty-vyhnance. Kdyby se vše bralo tak, že jim je prostě dovoleno zmizet, vytratila by se z exilu většina hrozby; možnost dohledu a dalšího exilu, ačkoli to ani ono nebylo příliš reálné, udržovaly iluzi trestu. Proto ta zbytečná výprava za prozkoumáním trosek zkrachovalé kolonie.

„Ano,“ kývl Edmar de Carvalho, „teď to řeknu.“

Ale neřekl. Ne docela Věděl, že povrchní dohled vydrží jen tak dlouho, jak dlouho vydrží Asimilace, a nevěřil, že Asimilace přežije. Tu víru bude šířit mezi lidmi, kteří na tomhle světě přežili. Vyrve Zemi i s kořeny z minulosti kolonistů a položí ji před ně, na dosah do jejich budoucnosti.

„Všichni umřeli,“ řekl. „Zůstanu tady. Odhalím pro vás i zbytek příběhu.“

Ta nejstarší volba ze všech: smrt, nebo vyhnanství.

Každá kultura ji zná a uchovává ji v mýtu, jako maltou jí spojuje trvalé slavobrány literatury. V našem vyprávění to pak vypadá takto:

Jistý člověk bojuje za právo, jež je pro člověka vždy právem být sám sebou. Shromáždí skupinu podobně smýšlejících vzbouřenců a jejich existence je jejich prvním aktem neposlušnosti. Dalším je utajení..

Skupinu chytanou, ocechují za zrádce, přimějí k záludnostem, aby jeden zapletl do viny druhého. Když je odsoudí, dají jim vybrat: smrt, nebo vyhnanství. Všichni zvolí vyhnanství, jsou odtrženi od svých bližních tak rychle a účinně, jako by jim byly odebrány smysly a jejich těla byla ponechána na břehu se slanosladkou vodou a bodavým hmyzem.

A tady se příběh mění. Někdo ze skupiny raději strpí své oddělení ve vynucené samotě vězení. Ostatní přijmou druhý exil a překonají mezihvězdný prostor, jako by ve vykonání té cesty spočívala mož-

nost vrátit se i přes prostor oddělující jejich mysli. Ti, kdo zbudou, se nikdy nedozvědí, kdo z jejich druhů zůstal a kdo odešel.

Žádné záznamy, jen nejasný fragment eposu, jen ta tajemná a zoufalá zpráva přečkala spory, jež vedly ke zhroucení kolonie vyhnanců. Určitě to byl další prastarý příběh, vyprávěný tentokrát pod novým nebem: příběh o mocných cizincích, kteří zdolávají obzory s nákladem vědění a arogance a nechápou, jaký dopad přinesou místu, kde se zastavili - a nechápou ani, jaký dopad to místo bude mít na ně. Kolonisté překonávali strašlivé těžkosti. Všichni byli odříznuti od éteru a všichni si nesli vědomí, že toto odtržení je jejich chybou. A většina z nich, na rozdíl od Edmarova spoluspiklence, si nic nepřála víc než vrátit se ještě před smrtí do včleňující milosti éteru. Věděli však, že to se nikdy nestane; putovali, aby položili základy pro civilizaci, která se nikdy ani nepropracuje k tomu, aby je znovu vyobcovala. Snad právě tohle byl ten tlak, který je nakonec, po desetiletích postupného odlišování se, rozbil na dvě frakce, jejichž konflikt přežil v básni.

Znovu se prosazuje vědecká vyváženost. Nezaujatě a opatrně zvažuji na základě tvrdohlavě zdrženlivého záznamu všechny možnosti. Výsledek předkládám jako domněnku, neposkvrněnou předsudky, jež naneštěstí měly zbarvit většinu následujících událostí.

Snad jedna skupina, poničená konfliktem vylíčeným v básni, upadla zpět k paleolitickým pramenům úpornosti, jež zajišťují přežití lidstva. Měli dost zdrojů, aby se nezhroutili k barbarství, ale příliš málo, než aby dál věnovali pozornost svému původnímu poslání. Přežili, ale v naprostém pohroužení do snahy přežít zapomněli, proč mezi sebou bojovali. Také zapomněli, jak hluboce kdysi toužili po opětovné asimilaci.

Když se průzkumné lodě zase vrátily, nejspíš už se naučili i jak přimět planetu, aby zapomněla na ně.

A nejspíš několik let po všem tom zapomínání se objevil Edmar de Carvalho.

„Který z nich to byl?“ ptá se Edmar de Carvalho. Jako poslední gesto jeho šarády nevinnosti. Ještě není svobodný. Povědí mu to jmé-

no, které čekal. Ohromí ho, když mu dojde, že už zapomněl, jaká k němu patří tvář. Pošeptá si jméno tichounce; zlomeným hlasem, a selhání jeho paměti se konečně stává horším, než aby je dokázal snést. Měl jsem odejít, myslí si. Měl jsem strach, ale odejít jsem měl.

Vrací se mu odhodlání. Rozhlédne se po pustém pobřeží, po matoucích odstínech nebe a květin a kamene. Nestačil jsem na ten úkol, říká si v duchu. Ted' to už nebude platit.

Někde tu je šest žen a šest dětí a pánův syn otrávený nenávistí.

Šestky patří samozřejmě k báji. Zrovna tak ale může být počet přesný. Totéž se dá říct o líčení skutků Edmara de Carvalho od té doby, kdy ho tu žalářníci zanechali: přetrvávají příběhy, které jsou možná pravdivé.

Našel kolonisty ve skupinkách, které byly strašlivě rozdělené a odtržené od zbytků prvního sídla, kde průzkumníci Asimilace našli báseň. Podle potomků těchto kolonistů bylo skupin šest, ale pětadvacet století, to je spousta času na redakční úpravy, na takové revize historie, aby odpovídala mýtu.

Dejme ale tomu, že jich bylo šest. Edmar de Carvalho, i když jeho tělo s léty stále sláblo, putoval mezi skupinami. Plavil se na tropické souostroví, chodil po horách a podél břehů tří oceánů. Kde našel lidi, naslouchal jejich vyprávění a jejich steskům; posléze začal vykládat vlastní příběh. Někteří se rozhodli mu naslouchat. Jiní ho hanobili a odháněli. Vyprávěl stále dál a síla jeho přítomnosti, jeho postavení svědka a kajícíka a trosečníka, to vše vykonávalo zvolna změny, jež nemohla zařídít jeho slova samotná.

Vyptával se na básníka a našel hrob: a tak zjistil, že truchlení jej očisťuje od nejhorších nánosů viny. Co jsem udělal, udělal jsem, říkal si a šel dál.

A pak, konečně, se jej kdosi zeptal, jestli by se jednoho dne nemohli vrátit.

Pod troskami ještě stále pomrkávají světla zásobovaná vzdálenými zdroji energie. Pod znovu narostlou klenbou džungle, poblíž oblouku písčné pláže a bezmezného, zeleného a neklidného pláň oceánu se uzavřená vesmírná loď drží v minimálním obslužném režimu, udržuje

všechny trubice průchodné a vyrábí si vše, co potřebuje, aby dál mohla fungovat. V keramické kapotě poblíž nákladních dveří je rukou vyryt nápis NEYAUS, který zakrývají šlahouny a přizpůsobivý mech.

Neyaus nenašla Edmara de Carvalho. On si našel ji. To je doslovná, přímočará pravda.

Nicméně si jej našla báseň, a skrze báseň si Neyaus našla svého nedotvořeného hrdinu. To je zase pravda výkladová, pravda estetického myšlení.

A pod slovem NEYAUS je pečlivě vyryt obrys Austrálie. Edmar de Carvalho náhle ví: Sydney, Austrálie. NeyAus. Ihned po porozumění přichází výbuch úlevného smíchu. Smích toho, kdo přežil, smích, který plaší podivné okřídlené tvory na stromech. Jak blízko jsem se dostal, pomyslí si a všude kolem něj padá listí. Kdybych si toho všiml dřív, prozradil bych to? Mýlil se přesně tím správným způsobem.

Edmar de Carvalho není doma. Doma už nikdy nebude. Není Adam, nehledá si Evu, tenhle svět není Eden. Najde tu nicméně mysl, které padly dost hluboko, aby měly touhu, ale ne příliš dlouho, aby nenaslouchaly, a všem jim poví, co se mu přihodilo. Už teď jich několik položilo ty správné otázky a ještě víc jich naslouchá jeho odpovědím. Poví jim, proč se rozhodl, jak se rozhodl. Poví jim upřímně o svých selháních, zradách, o svém prudkém znovuprobuzení. Od něj se dozvědí, jako cenu má, co uchoval uvnitř sebe.

Mezitím se budou tři Asimilované světy nevědomky a každý vlastním tempem připravovat na jeho návrat.

Nedožije se ho. Už teď je starý a mimo asimilovaný svět bude stárnout ještě rychleji. Ale sto čtyřicet sedm let samoty ho naučilo, jak se obracet do vlastního nitra. Ví, jaký je rozdíl mezi vnitřním prostorem, jenž udržuje tvar myslícího já, a nenasytnou nekonečností Asimilace. Asimilované lidstvo v touze vytvořit mysl bez hranic dalo vzniknout negativnímu vesmíru, který lidi odvádí pryč od světa, který si už nepřejí obývat, a když takový negativní vesmír pojme kritické množství lidské energie a intelektu a touhy, spirální pád dovnitř bude příliš semknutý a strmý, než aby šel zastavit. A až se konečně vesmír na ně zhroutí...

A zhroutit se musí...
Jedině pak bude zase svět stačit.
Jedině tehdy bude postačovat mysl.

Zase odbíhám.

Zase zapomínám, že nepíšu exegezi básně ani životopisnou meditaci o historicky významné postavě. Píšu rodinnou historii a nesmím ztrácet ze zřetele, jaká odpovědnost či výsada se s tím váže. I tak si ale představuji Edmara de Carvalho, jak rve šlahouny z toho jména, namáhavě vyrytého do krytu staré vesmírné lodi. Představuji si ho, jak si představuje básníka, básníka, který býval jeho přítelem a jehož tvář zapomněl. Představuji si, jak si představuje básníka a svého přítele, jak umírá poté, co sepsal příběh, jenž se zatím nestal, báseň s hrdinou zatím nenarozeným, epos budoucnosti, ne minulosti, naděje, ne nostalgické lítosti. Akt estetické revoluce, to ano - ale významnější je, že jde o akt víry, jímž musí být každá báseň.

Představuji si Edmara de Carvalho, jak si představuje všechno tohle, a začínám chápat, jaké je zaujmout místo někoho jiného.

Edmar de Carvalho zmizel v ribonukleovém bílém šumu vyhnanecké kolonie, kterou přijal za vlastní. Nejprve ji ale vytrhl ze zapomnění. Našel je, shromáždil je, ukázal jim možnost vykoupení a návratu, kterou spatřil ve fragmentu básně. I já píšu jen proto, že jim zanechal jak svou moudrost, tak svou zarputilou vůli, jímž se oběma přiučil příliš pozdě, než aby mu přinesly víc než jen lítost a marnou naději. A píšu proto, že oni přežili a vrátili se a protože vkročili mezi trosky Asimilovaných světů a znovu vybudovali lidskou civilizaci. Tak titánské je jeho dědictví. Píšu o něm, bezpečně uveleben ve své bublince dějin, a cítím se jako parazitické smítko na jeho paměti. Stydím se za svůj luxus sebepozorování. Lituji, že nežiji v době hrdinů.

Existuje ale i jiná perspektiva. Tváří v tvář tomu smutku, studu, tomu vlezlému pocitu nehodnosti, čerpám radost z příběhu, který nemohu označit jinak než jako mimořádný. Tato radost, tento pocit, že z nedostatku hrdinství plyne krása mého životního díla, zdaleka převažuje strádání ze samoty. Tak dostávám všechno štěstí, které

mám, a to stačí. Snad mají učenci pravdu, že každá hrdinská pout' je každou jinou hrdinskou poutí a že účelem všech je najít sama sebe. Díky tomu, že jsem nedostál své vědecké odpovědnosti, že jsem sám sebe promítl do psaní o svém předku Edmarovi de Carvalho, že jsem sám sebe promítl do svého čtení té básně, jež se stala základním kamenem mé kultury, díky tomu plně chápu, poprvé plně chápu, co znamená pátrat po vlastním jménu.

Napsal jsem tento příběh zde, na nejstarší planetě lidstva, jako palimpsest utrpení i extáze. Jsou tu oceány, měl jsem možnost cítit vítr od moře. Připadal mi vlídný a v jeho slaném dechu jsem ucítil skutečnou vzdálenost mezi svou životní zkušeností a tím, když píše o Edmarovi de Carvalho a pokouším se mu porozumět. Na pruhu pís-ku, jež odděluje tisíce kilometrů souše od tisíců kilometrů vody; jsem pochopil, co to je vzdálenost.

přeložil Richard Podaný